

علوم محیطی

علوم محیطی سال هفتم، شماره چهارم، تابستان ۱۳۸۹
ENVIRONMENTAL SCIENCES Vol.7, No.4, Summer 2010

۱-۲۲

ارائه برنامه راهبردی توسعه اکوتوریسم در منطقه حفاظت شده مند بوشهر به روش "فریمن"

سید علی جوزی^{۱*}، سحر رضایان^۲، مهدی ایرانخواهی^۳، نبی الله مرادی^۴

۱- گروه محیط زیست، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی- واحد تهران شمال

۲- گروه مهندسی منابع طبیعی- محیط زیست، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی- واحد شاهرود

۳- گروه علوم محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، دانشگاه آزاد اسلامی- واحد علوم و تحقیقات تهران

۴- کارشناس مسئول نظارت و بازرسی، اداره کل حفاظت محیط زیست استان بوشهر

Presentation of Strategic Planning for Ecotourism Development in Mond Protected Area, Booshehr Province, using the "Freeman Method"

Seyed Ali Jozi^{1*}, Sahar Rezaian², Mahdi Irankhahi³, Nabiollah Moradi⁴

1- Department of Environment, Faculty of Technology and Engineering, Islamic Azad University, North Tehran Branch

2- Department of Natural Resource Engineering, Faculty of Agriculture and Natural Resources, Islamic Azad University, Shahrood Branch

3- Department of Environmental Science, Faculty of Environment and Energy, Islamic Azad University, Sciences and Research Branch

4-Expert of Supervision and Inspection, Environmental Protection Administration of Booshehr Province

Abstract

This research was performed with the aim of providing a quantitative strategic plan for ecotourism development in Mond Protected Area, Booshehr Province. Therefore, as a first step, Mond Protected Area's zones were identified using the Multi Criteria Evaluation (MCE) method and valuation and analysis of the region's ecotourism demand index was performed through completing Clawson questionnaires in the form of Travel Cost Method (TCM). Results of this investigation showed that the forecasted outdoor recreational value of Mond Protected Area was equal to 5,698,250,000 Rials per month during the period of study. For the purpose of collection and presentation of quantitative strategies for ecotourism development in Mond Protected Area, we used the Freeman strategic planning matrix method known as the "interested party matrix". To this purpose, internal factors (Strengths and Weaknesses) and external factors (Opportunities and Threats) in study area were identified and evaluated. Finally, the Freeman matrix was completed on the basis of economic, social, cultural and ecological priorities in the study area and by loading each development alternatives, three strategies were recommended of which the strategy "attraction of investment in private sector via giving bank facilities with long term return period, with +77 score" is in the position of high important strategy of ecotourism development in study area.

Keywords: Strategic planning, Ecotourism, Travel Cost Method, Freeman method, Mond Protected Area.

چکیده

این پژوهش با هدف ارائه برنامه راهبردی توسعه اکوتوریسم منطقه حفاظت شده مند بوشهر به انجام رسید. بدین منظور در گام نخست زون های منطقه حفاظت شده به روش ارزیابی چند معیاره تعیین شدند و سپس با تکمیل پرسشنامه کلاوسون در قالب روش هزینه سفر (TCM) نیز کار ارزش گذاری، بررسی و تجزیه و تحلیل شاخص تقاضای اکوتوریسم منطقه مورد مطالعه به انجام رسید. بر اساس محاسبات انجام شده ارزش تفرجگاهی منطقه مند در زمان مطالعه ۵۶۹۸۲۵۰۰ و ۰۰۰ ریال در ماه پیش بینی شد. به منظور تدوین و ارائه راهبردهای کمی توسعه اکوتوریسم در منطقه مند از روش برنامه ریزی راهبردی فریمن موسوم به ماتریس ذینفعان استفاده گردید. در این راستا ابتدا عوامل داخلی (نقاط ضعف و قوت) و عوامل خارجی (فرصت ها و تهدیدها) محیط تحت بررسی شناسایی شدند. نتایج به دست آمده مؤید آن بود که علی رغم وجود جاذبه های طبیعی کم نظیر که بالقوه می توانند این عرصه را به قطب گردشگری طبیعت در مناطق حفاظت شده خشکی- دریایی کشور بدل نمایند، کمبودهایی هم چون ضعف در امکانات زیربنایی، عدم معرفی و تبلیغات نامناسب سبب شده محدودیت تحت بررسی در جدول برنامه ریزی راهبردی در شرایط رقابتی (استراتژی ST) قرار گیرد. در پایان ماتریس فریمن بر اساس اولویت های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی منطقه مورد مطالعه تکمیل و پس از بارگذاری هریک از گزینه های توسعه، سه راهبرد پیشنهاد گردید که در این میان راهبرد: "جلب سرمایه گذاری بخش خصوصی از طریق ارائه تسهیلات بانکی با دوره بازگشت طولانی مدت و واگذاری انفال در قالب اسناد نود و نه ساله" با امتیاز مأخوذه +۷۷ به عنوان مهم ترین راهبرد پیشنهادی توسعه اکوتوریسم در منطقه مورد مطالعه می باشد.

کلید واژه ها: برنامه ریزی راهبردی، اکوتوریسم، روش هزینه سفر، روش فریمن، منطقه حفاظت شده مند بوشهر.

* Corresponding author. E-mail Address: sajozi@yahoo.com

مقدمه

به نظر "پیرلاروس" توریسم، مسافرت به منظور تفنن و تلهذ است و توریست کسی است که برای خشنودی خود و لذت بردن مسافرت می کند (Lauros, 1999). "سازمان جهانی جهانگردی"^۱ توریسم را این گونه تعریف می کند: توریسم عبارتست از مجموعه اموری که یک فرد در سفر و در مکانی غیر از محیط زندگی خود انجام می دهد، این سفر بیش از یک سال طول نمی کشد و هدف از آن سرگرمی، تفریح، استراحت، ورزش و فعالیت هایی از این قبیل است (Mehrabian, 2005). اکوتوریسم کوتاه شده عبارت Ecological Tourism است که در زبان فارسی طبیعت گردی نام گرفته و گرایشی نو در صنعت جهانگردی است. این گونه از جهانگردی ها فعالیت های فراغتی انسان را بیشتر در طبیعت امکان پذیر می سازد و مبتنی بر مسافرت های هدفمند همراه با دیدار و برداشت های فرهنگی و معنوی از جاذبه های طبیعی و لذت جویی از پدیده های گوناگون آن است (Yaghmaiyan, 2003). در زمینه مطالعات برنامه ریزی راهبردی و ارزش گذاری در مناطق طبیعی و تفرجگاهی تاکنون مطالعات زیادی در دنیا و ایران به انجام رسیده است که در ذیل به برخی از مهم ترین آنها اشاره می شود:

Johansen و همکارانش در سال ۲۰۰۸ میلادی به برنامه ریزی توسعه گردشگری طبیعت در پارک ملی آبی - خشکی Table Mountain کشور آفریقای جنوبی به روش ماتریس ذینفعان یا روش فریمن^۲ اقدام نمودند. در این مطالعه گروه تحقیقاتی پس از تشکیل جدول برنامه ریزی کمی راهبردی موسوم به QSPM به تدوین برنامه های توسعه راهبردی این منطقه مبتنی بر اولویت های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی در قالب روش فریمن پرداختند (Johansen et al., 2008).

Chin Chen و همکاران در سال ۲۰۰۲ ارزش اقتصادی باغ Fushan botanical در کشور تایوان را از طریق روش هزینه سفر^۳ بررسی نمودند. این باغ یکی از مکان های تفرجی مشهور در شمال شرقی شهر تایپه است. نتایج بدست آمده از این تحقیق نشان داد که میانگین سود عایدی از تفرج سالانه برای هر یک از ساکنین محلی به میزان ۴۰۹ دلار آمریکا و سود کلی تفرج در حدود ۲۳ میلیون دلار در سال برآورد می شود (Chin Chen et al., 2002).

Chen و همکارانش در سال ۲۰۰۴ مطالعاتی به منظور ارزیابی منافع ناشی از کاربری گردشگری طبیعت در یک منطقه ساحلی در امتداد ساحل شرقی جزیره ژیمان چین به روش هزینه سفر انجام دادند. جمع ارزش این ساحل و اماکن تفرجگاهی مرتبط با آن بیش از ۵۳ میلیون دلار آمریکا در ماه تخمین زده شده است (Chen, 2004).

Zanderson در سال ۲۰۰۵ مقاله ای در ارتباط با گردشگاههای جنگلی و مطالعات مربوط به آن در شرق اروپا با استفاده از روش هزینه سفر ارائه دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که میانگین سود عایدی برای هر یک از ساکنین محلی به ازای ورود هر گردشگر به داخل منطقه ۱۲۲ دلار آمریکا در یک دوره ماهانه پیش بینی شده است (Zandersen et al., 2005).

Sherstha و همکارانش با استفاده از روش هزینه سفر در سال ۲۰۰۷، تقاضای بازدیدکنندگان برای تفرج مبتنی بر طبیعت در منطقه رودخانه آپلاچیکالا فلوریدا را بررسی کردند. نتایج این مطالعه نشان داد که بازدیدکنندگان بطور متوسط ۷۴/۱۸ دلار به ازای هر روز اقامت هزینه نموده اند که آورد اقتصادی در حدود ۴۸۴/۵۶ میلیون دلار در سال برای منطقه به همراه داشته است (Shrestha et al., 2007).

- Fleming و Cook در سال ۲۰۰۸ ارزش تفرجی دریاچه مکنزی را با استفاده از روش هزینه سفر انجام دادند. این دریاچه که در کشور استرالیا قرار دارد، روزانه بطور متوسط دارای ۲۰۰۰ نفر بازدید کننده است. در این مطالعه برای دریاچه مکنزی ارزش تفرجی بین ۱۹/۲ تا ۴۴/۴ میلیون دلار استرالیا در سال پیش بینی شده است (Fleming and Cook, 2008).

تاکنون ارزشیابی جامع مبتنی بر اصول علمی در مناطق تفرجگاهی ایران همانطور که در کشورهای توسعه یافته معمول است به انجام نرسیده است که علت آن را می توان در پیشینه کم اجرای مدیریت علمی تفرجگاهها در ایران جستجو کرد. در ذیل به برخی از مطالعات انجام پذیرفته که غالباً تحت عنوان پایان نامه های مقاطع تحصیلات تکمیلی است اشاره می شود:

- سعودی شهابی در سال ۱۳۸۳ در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با استفاده از روش هزینه سفر ارزش تفرجگاهی تالاب انزلی را معادل ۱۲۴۵۰۴۰۰۰ ریال در سال برآورد کرد (Saudi shahabi, 2005)

- شادمان لاهیجی در طی سال های ۱۳۸۳ الی ۱۳۸۴ ارزش تفرجی تالاب امیرکلاویه در استان گیلان را با استفاده از روش ارزش گذاری مشروط^۴ معادل ۸۰۶۹۹۲۹۰۰۰ ریال تخمین زد (Shadmanlahiji, 2005)

- مجابی در پایان نامه کارشناسی ارشد خود در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران در سال ۱۳۸۴ با استفاده از روش هزینه سفر ارزش تفرجی پارک طبیعت پردیسان را معادل ۷۷/۶ میلیارد ریال در سال و جنگل دست کاشت لویزان را ۵۳ میلیارد ریال در سال برآورد نموده است (Mojabi, 2005).

- لطیفی اسکونی در طی سال های ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۵ در پایان نامه کارشناسی ارشد خود ارزش اقتصادی پارک جنگلی عون بن علی تبریز را در هر سال ۱۲۵۰۸۱۰۰۰

ریال با استفاده از روش هزینه سفر تخمین زده است (Latifi osquee, 2006).

منطقه حفاظت شده مند در استان بوشهر به وسعت تقریبی ۵۳۰۰۰ هکتار از نظر مختصات جغرافیایی در ۲۷ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۲۸ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۳۵ دقیقه طول شرقی واقع شده است. این منطقه بر اساس مصوبه شماره ۷۳ شورای عالی حفاظت محیط زیست در گروه مناطق حفاظت شده خشکی - دریائی طبقه بندی شده است. مند از جانب شمال به قریه زیرود و دلتای خور زیارت، از جنوب به جزیره نخیلو، گرم و پوزه ماشه از غرب به دماغه خان و از شرق در امتداد جاده اصلی عسلویه به روستاهای بردخون، شیرم، مل سوخته، زیدون و نره کوه مل گنزه محدود می گردد. در منطقه مند بالغ بر ۱۴ روستا به نام های: بردخون نو و کهنه، شیرم، احشام کهنه، مل گنزه، بودار، درود احمد، گزخون، مل سوخته، زیدون، میناء، مغان، کردوان علیا و سفلی و زیارت وجود دارد. شغل اصلی بومیان منطقه صید و صیادی است. جاده بوشهر - دیر نزدیک ترین و مهم ترین جاده دسترسی به منطقه است. در این منطقه دو پاسگاه محیط بانانی واقع در روستای بردخون نو و دیگری در منطقه ای به نام برجک (واقع در ضلع شمالی منطقه) وجود دارد. بندر صیادی و اسکله در قسمت غربی منطقه قرار دارد (در شکل ۱ بطور شماتیک موقعیت جغرافیائی منطقه حفاظت شده مند نمایش داده شده است).

خورهای موجود در محدوده منطقه حفاظت شده و مصب رودخانه مند نزدیک به جزایر چهارگانه خان، تهمادون، نخیلو و ام الگرم واقع است. این جزایر از جمله جاذبه های اکوتوریسمی منطقه محسوب می شوند. مند به مثابه نمادی از اکوسیستم های بیابانی واقع در حاشیه خلیج همیشه فارس است. زیستگاه های این منطقه با موانع

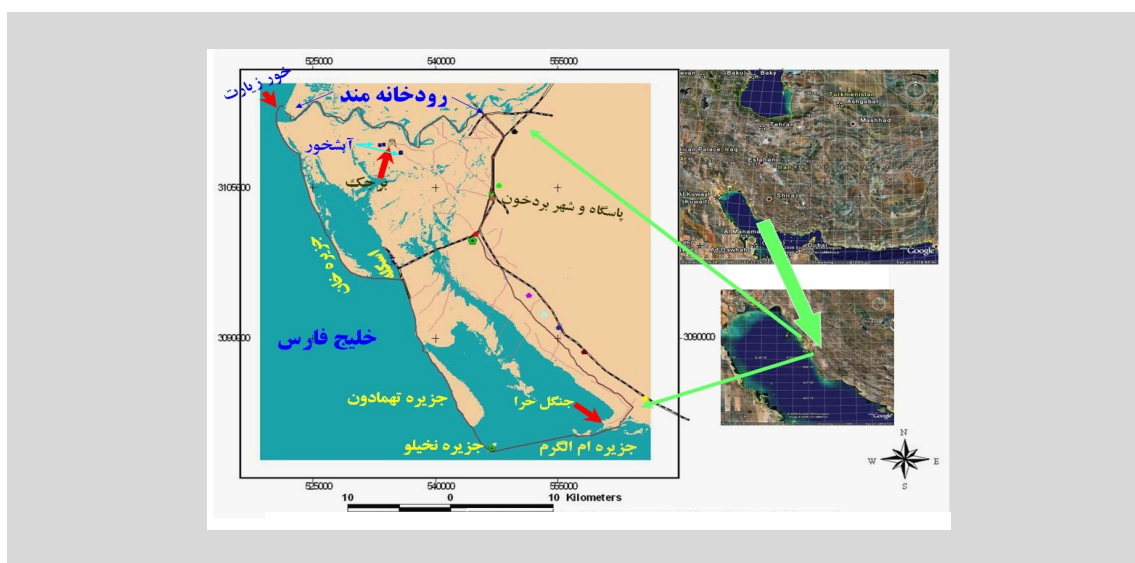
زیستی و محدودیت‌های رویشی فراوانی روبروست که مهم‌ترین ویژگی آن کمبود رطوبت کافی، ناپایداری تعادل اکولوژیکی و توان ترمیم‌پذیری محدود است. در این منطقه وجود جنگل‌های حرا، ۱۴۰ گونه گیاهی، ۲۴۲ گونه جانوری (شامل: ۱۵۸ گونه مهره دار خشکی زی و ۸۴ گونه آبی) جلوه‌های طبیعی کم نظیری به این عرصه بخشیده است. وجود گونه‌های دارای ارزش اکولوژیکی بالا مانند انواع خزندگان، گربه وحشی، گونه‌های نادر پرندگان و مکان زادآوری آهوان از جمله پتانسیل‌های طبیعی منطقه محسوب می‌شوند (Mahmoodi raad, 2004).

با توجه به اینکه منطقه مورد مطالعه علاوه بر دارا بودن ارزش‌های اکولوژیکی، پتانسیل بهره برداری از سرزمین به منظور اکوتوریسم را نیز دارا می‌باشد، امکان سنجی و شناخت علمی آن در جهت تدوین برنامه توسعه اکوتوریسم، می‌تواند راهکاری مناسب در راستای حفاظت و استفاده بهتر و پایدارتر از این منابع باشد.

مواد و روش‌ها

در این مطالعه به منظور دستیابی به اطلاعات پایه به مرکز

آمار ایران، استانداری بوشهر، اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان بوشهر و اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مراجعه گردید. در این تحقیق نخست کار زون بندی منطقه مند بر اساس توان اکولوژیکی و حرایم محدوده تحت بررسی به روش "ارزیابی چند معیاره"^۵ انجام پذیرفت. برای اجرای این روش گام های ذیل به انجام رسید: الف) شناسایی و تهیه لایه‌های اطلاعاتی، ب) تهیه مدل ادغام لایه‌های اطلاعاتی، ج) تعیین وزن متغیرهای مدل توسعه تفرجگاهی منطقه و د) مقایسه توان اکولوژیکی منطقه به منظور احراز هر یک از زون‌ها. در مجموع هفت زون در منطقه حفاظت شده مند بر اساس دستورالعمل اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی^۶ پیش‌بینی شد که عبارت بودند از: ۱- زون امن، ۲- زون حفاظت شده، ۳- زون تفرج گسترده، ۴- زون تفرج متمرکز، ۵- زون بازسازی، ۶- زون استفاده‌های ویژه و ۷- زون فرهنگی- تاریخی. در این بین زون های ۳، ۴ و ۷ قابلیت تجهیز و استقرار کاربری گردشگری طبیعت را با لحاظ نمودن ظرفیت‌های طبیعی و ویژگی‌های حفاظتی دارا می‌باشند.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی منطقه حفاظت شده مند

در جریان این مطالعه لایه‌های اطلاعاتی به شکل رقومی و در محیط نرم افزار Arc GIS 9.3 در مقیاس ۱:۵۰۰۰۰ تهیه شد. به منظور زون‌بندی منطقه مدل‌های حرفی جهت زون امن تهیه گردید. در طرح‌ریزی این مدل‌ها علاوه بر رهنمودهای اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی، حرایم و ویژگی‌های عرصه مورد مطالعه نیز مد نظر قرار داشت. برای تعیین تناسب منطقه برای هر یک از زون‌ها از رابطه ذیل جهت ادغام لایه‌های اطلاعاتی استفاده شد:

$$S = \sum_{i=1}^{to n} W_i X_i * DC \quad \text{رابطه (۱):}$$

در این فرمول:

تناسب عرصه مورد مطالعه برای زون مورد نظر = S، وزن هر یک از لایه‌ها = W_i ، لایه مورد نظر که فاکتور نامیده می‌شود = X_i ، علامت ضرب = DC و لایه بولین که اصطلاحاً به عنوان محدودیت نامیده می‌شود = C_i .

در این بین محدودیت‌های منطقه شامل لایه‌هایی است که نشان‌دهنده عدم تناسب مطلق منطقه برای کاربری مورد نظر است (حریم نسبت به جاده، منع ساخت و ساز در مناطق آبخیز و فاصله از زیستگاه‌های حساس از جمله محدودیت‌های مطالعه شناخته می‌شوند) لایه محدودیت تنها دارای دو عدد صفر و یک است و به گونه‌ای تعریف شدند که مناطق نامناسب صفر و مناطق مناسب یک معرفی گردیدند. در این مطالعه از تکنیک ادغام خطی وزن دهی شده^۷ استفاده شد. در این تکنیک، به لایه‌های مختلف اطلاعاتی وزن دهی می‌گردد. بدین منظور نخست بر اساس مدل‌های حرفی، زون‌های منطقه حفاظت‌شده مند مشتمل بر پانزده لایه اطلاعاتی منابع فیزیکی (ارتفاع از سطح دریا، شیب، جهت جغرافیائی، هیدرولوژی، خاک و زمین‌شناسی)، منابع زیستی (تیپ و تراکم پوشش گیاهی، مناطق زادآوری آهو، تنوع

اکوسیستم‌ها و زیستگاه‌های حساس منطقه) و منابع اقتصادی - اجتماعی (سکونتگاه‌های انسانی، زمین‌های زیرکشت، امامزاده پیر خیر و جاده‌های دسترسی منطقه) طرح‌ریزی شد. علاوه بر لایه‌های نامبرده، سه عامل فاصله تا جاده، فاصله تا سکونتگاه‌های دائمی و نیز فاصله تا زمین‌های زیر کشت در این مدل بصورت محدودیت^۸ در نظر گرفته شد. در ادامه نتیجه ارزیابی حاصل از رویهم‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی (فاکتورها) در محدودیت‌ها (بولین) ضرب شد. بر این اساس، رودخانه مند و فاصله ۱۰۰ متری از آن به عنوان اولین لایه خروجی و نقشه سواحل با رعایت حریم ۱۰۰ متری (بافر) جدا گردید. با استفاده از لایه تیپ و تراکم پوشش گیاهی، گستره جنگل‌های حرا مشخص شد و سپس بافری با مسافت ۲۰۰ متر برای آن در نظر گرفته شد. در سه لایه اخیر با استفاده از تابع Reclassification در محیط نرم افزار Arc GIS 9.3 برای مناطق مورد نظر عدد ۲۵۵ و برای خارج از آن عدد صفر در نظر گرفته شد. لایه‌های تیپ و تراکم پوشش گیاهی و تنوع اکوسیستم‌ها نیز که پیش‌تر تهیه شده بود با استفاده از روش Stretching طبقه‌بندی گردید. برای مکان‌های زادآوری آهو، فاصله ۳۰۰ متری در نظر گرفته شد و عدد ۲۵۵ (بالاترین امتیاز ممکن) به لحاظ اهمیت حفاظت به آن تعلق گرفت. لایه خاک نیز بر اساس حساسیت به فرسایش و قابلیت رشد گیاهان طبقه‌بندی و با استفاده از Stretching در دامنه ۰ تا ۲۵۵ نمره‌دهی شد. بدین طریق تمامی لایه‌ها استاندارد گردیده و در دامنه ۰-۲۵۵ قرار گرفتند. در روش مذکور به منظور وزن دهی به لایه‌های اطلاعاتی از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی^۹ بهره‌گیری شد. اوزان مربوطه مطابق با الگوی این روش بر اساس عدد رجحان ۱ تا ۹ بر اساس روش خبرگی (گروه دلفی) طبقه‌بندی گردید. در این

روش ارزش لایه‌ها دو به دو با هم مقایسه شدند. هم‌چنین برای اینکه مشخص شود آیا در وزن دهی از روندی منطقی تبعیت شده از پارامتری به نام InConsistency Ratio استفاده شد. این مهم از طریق انجام آنالیز حساسیت تحت برنامه Arc GIS 9.3 به انجام رسید. به طور کلی هر چه این پارامتر نزدیک به صفر باشد نماینده منطقی‌تر بودن وزن‌دهی می‌باشد.

در این تحقیق به منظور تعیین ارزش تفرجگاهی منطقه حفاظت‌شده مند، از روش هزینه سفر منطقه‌ای استفاده شد. در این روش ابتدا اطلاعاتی در زمینه تعداد بازدیدکنندگان و دفعات بازدیدها در زمان حداکثر تقاضا جمع‌آوری شد. در ادامه میانگین مسافت و زمان سفر (به صورت رفت و برگشت) محاسبه گردید و در ادامه به تعیین رابطه بین بعد مسافت، هزینه سفر و تعداد بازدیدکنندگان منطقه مبادرت گردید (بر این اساس تابع تقاضا برای متوسط بازدیدکنندگان برآورد شد) در مرحله بعد تابع تقاضای بازدید با استفاده از رابطه به دست آمده برای منطقه مند ترسیم شد و در مرحله پایانی برآورد کل سود اقتصادی حاصل از کاربری گردشگری طبیعت در منطقه مند از طریق محاسبه مازاد مصرف‌کننده با سطح زیر منحنی تقاضا به دست آمد.

در این تحقیق برای تعیین تعداد نمونه لازم جهت برآورد ارزش تفرجی از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده^{۱۱} استفاده شد. به این منظور ابتدا تعداد ۳۰ پرسشنامه به عنوان پیش‌آزمون در نقاط مختلف منطقه مورد مطالعه تکمیل شد و از محاسبه واریانس آن میزان تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان منطقه به منظور محاسبه ارزش تفرجی برآورد گردید. سپس با احتساب ضریب اطمینان ۹۰ و خطای ۳ درصد، تعداد نمونه‌های لازم با استفاده از رابطه "کوچران"^{۱۱} به صورت زیر محاسبه شد:

رابطه (۲):

$$n = \frac{t^2 s^2}{d^2} = \frac{(0/90)^2 (0/227)^2}{(0/03)^2} = 219/95$$

در این رابطه:

واریانس = s^2 ، خطای مطالعه بر حسب درصد = d و ضریب اطمینان = t .

بدین منظور پرسشنامه‌ای تحت عنوان پرسشنامه کلاوسون، مرکب از ۳۳ سوال تنظیم و بین ۲۲۰ نفر بازدیدکننده در اسفند ماه ۱۳۸۷ لغایت فروردین ۱۳۸۸ توزیع و تکمیل شد. تعدادی از پرسشنامه‌ها پس از مطالعه و بررسی دقیق به دلیل مخدوش بودن حذف شد و در نهایت تعداد ۱۷۶ عدد پرسشنامه جهت تحلیل نهائی نتایج مورد استفاده قرار گرفت. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات پرسشنامه‌ها از نرم افزارهای SPSS ۱۵/۰ و Eviews استفاده شد.

هزینه سفر (TC) برای منطقه مفروض z از رابطه (۳) محاسبه شد.

رابطه (۳):

$$TC_{ij} = TC(DC_{ij}, TTC_{ij}, Fi) \\ I = J, \dots, n \\ J = I, \dots, m$$

در این رابطه DC هزینه‌های طی مسافت هر فرد فرضی I است که به مسافت طی شده و هزینه پرداختی بر اساس کیلومتر بستگی دارد، TC هزینه‌های سفر بوده که بستگی به مدت زمان دسترسی فرد I به آن منطقه و هم‌چنین به زمان سپری شده وابسته است و F برابر با هزینه پرداخت شده در منطقه می‌باشد. در این تحقیق کل هزینه سفر هر بازدیدکننده از مجموع قیمت کرایه رفت و برگشت مراجعین در صورت استفاده از وسیله شخصی، قیمت بنزین یا گازوئیل مصرفی و استهلاک اتومبیل محاسبه شد. در این رابطه می‌توان همبستگی میان تعداد بازدید با بعد مسافت و هم‌چنین تعداد بازدید و هزینه سفر

مورد نظر را محاسبه و سپس برای تفرجگاه مورد نظر در قالب یک مدل پیشنهاد نمود. ارزش اقتصادی این تفرجگاه با استفاده از مدل ارائه شده در رابطه (۴) محاسبه گردید:

$$VR = \sum_{z=1}^n N \cdot AP \quad \text{رابطه (۴):}$$

VR = ارزش تفرجگاه

AP = قیمت ورودیه‌های فرضی

N = تعداد بازدیدکنندگان

n = تعداد ورودیه‌های در نظر گرفته شده

به منظور طرح‌ریزی برنامه مدیریت راهبردی بخش مند از روش فریمن بهره‌گیری شد. در اجرای این تکنیک در مطالعه پیش روی مراحل ذیل به انجام رسید: نخست شناسایی عوامل داخلی و خارجی محیط تحت بررسی به انجام رسید. بدین منظور در گام نخست لازم بود تا عوامل موثر بر مدیریت اکوتوریسم منطقه مند شناسایی و تجزیه و تحلیل گردند. با این هدف کار فهرست برداری و نهایی نمودن عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) با استعانت از پرسشنامه خبرگان به روش دلفی^{۱۲} به انجام رسید. در این روش ابتدا فهرست اولیه‌ای از عوامل داخلی و خارجی موثر بر استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم بخش مند تهیه شد. در ادامه از ۲۲ نفر از افراد مجرب که دارای حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد در زمینه‌های تخصصی محیط‌زیست، منابع طبیعی، علوم اقتصادی و یا مدیریت با حداقل ۱۰ سال سابقه فعالیت در زمینه‌های گردشگری یا تجربه فعالیت در منطقه مند بودند (به عنوان گروه دلفی) خواسته شد با استفاده از پرسشنامه، در خصوص عوامل داخلی و خارجی موثر بر توسعه صنعت اکوتوریسم منطقه اظهار

نظر نمایند. با عنایت به اینکه موارد اشاره شده توسط گروه دلفی در قالب پرسشنامه‌های باز تکمیل شده بود، تیم تحلیل کننده به دسته بندی آرا و نظرات ایشان در قالب گزاره‌های خبری که قابل کاربرد در روش فریمن باشد پرداختند. در روز شنبه نوزدهم اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۸ با دعوت قبلی از تکمیل کنندگان پرسشنامه در محل اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان بوشهر ضمن تشریح هدف و تبیین روش مطالعه برای گروه خبره، نتایج کار تیم تحلیل کننده به استحضار گروه دلفی رسید. در خصوص تعیین درجات رجحان، وزن‌دهی و مقایسه پارامترهای داخلی و خارجی به دلیل حضور عوامل متداخل و دارای اثرات هم افزا تصمیم گرفته شد از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی استفاده شود. بدین منظور پس از نهایی شدن فهرست عوامل داخلی و خارجی، ماتریس ارجحیت این عوامل بطور جداگانه تهیه شد. بدین ترتیب که پارامترهای هر عامل در سطر و ستون ابتدایی ماتریس قرار گرفت. سپس کلیه پارامترها نسبت به هر یک از معیارهای سطح بالاتر مقایسه زوجی گردیدند. در این مطالعه این مهم طی دو نوبت یک بار برای عوامل داخلی و بار دیگر برای عوامل خارجی به انجام رسید. نظر به وقت گیر بودن انجام محاسبات ریاضی و مراحل پیچیده فوق برای هر یک از ماتریس‌ها، جهت سهولت کار به منظور محاسبه وزن نسبی معیارها و گزینه‌ها از نرم افزار Expert Choice استفاده شد. به این منظور با تشکیل ساختار سلسله مراتبی و وارد نمودن امتیازات معیارهای واقع در سطر و ستون ماتریس‌های ارجحیت در این نرم افزار، وزن معیارها نسبت به یکدیگر و وزن نهایی گزینه‌ها محاسبه شد. بعد از شناسایی عوامل داخلی و خارجی و اولویت‌بندی و بارگذاری آنها، اطلاعات مربوط به عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) در جدول ارزشیابی عوامل داخلی موسوم به IFE^{۱۳} و

یافته‌های مربوط به عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) در جدول ارزشیابی عوامل خارجی (EFE)^{۱۴} وارد شد. در جداول یاد شده در ستون اول فهرستی از عوامل داخلی و خارجی تنظیم گردید، در ستون دوم اوزان مربوط به هر یک از عوامل فهرست شده در جداول EFE و IFE طوری تکمیل شد که جمع اوزان متعلقه در هر جدول نرمال و برابر عدد یک باشد. در ستون سوم درجه‌بندی یا امتیاز هر یک از عوامل به نحو ذیل به انجام رسید: به هر یک از عوامل براساس نظرات پاسخ دهندگان امتیازی از ۵ (بسیار خوب) تا ۱ (ضعیف) داده شد. در ستون چهارم امتیاز موزون هر عامل، از حاصلضرب ستون دوم در ستون سوم حاصل شد و سرانجام امتیاز وزنی کل مجموعه تحت بررسی محاسبه گردید (اشکال ۷ و ۸).

پس از تکمیل جداول IFE (ارزشیابی عوامل داخلی) و EFE (ارزشیابی عوامل خارجی) که به مثابه مرحله ورود اطلاعات^{۱۵} شناخته می‌شوند، لازم بود تا جداول EFE و IFE با یکدیگر تلفیق شوند. این مرحله باهدف تبیین راهبردهای مبتنی بر عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) با عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) به انجام رسید (جدول ۳). در پایان این مرحله بعد از بررسی و ترکیب پارامترهای T₃O₂W₂S گروه تحلیل‌کننده به چهار نوع راهبرد قابل تصور نائل گردید که عبارتند از:

راهبردهای SO (تهاجمی)، راهبردهای ST (رقابتی)، راهبردهای WO (محافظه کارانه) و راهبردهای WT (تدافعی).

باتوجه به اینکه در پیشنهاد هر راهبرد تنها یک عامل داخلی و یک عامل خارجی دخیل است، در پایان مرحله برنامه‌ریزی راهبردی، جدول کمی برنامه‌ریزی راهبردی موسوم به جدول (QSPM)^{۱۶} طرح‌ریزی شد (شکل ۱۱).

در این جدول تاثیر سایر عوامل داخلی و خارجی محیط بر راهبرد پیشنهادی پیش‌بینی و نمره جذابیت

(AS)^{۱۷} هر راهبرد در بازه یک تا چهار اعطا گردید. در این فرآیند نمره ۴ به معنای جذابیت یا امکان‌پذیری حداکثر و نمره یک به حداقل جذابیت اطلاق می‌گردد. در پایان از جمع نمرات جذابیت مربوط به هر استراتژی در ستون مربوطه، نمره جذابیت کل (TAS)^{۱۸} محاسبه گردید. در جدول نهایی روش فریمن، اولویت اجرای هر راهبرد از منظر عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی از طریق محاسبه مؤلفه C محاسبه گردید. در این جدول C از حاصلضرب مؤلفه اثر عامل محیطی بر استراتژی مورد نظر (A) که مقیاس آن بین ۵+ به معنی «قویاً مثبت» تا ۵- به معنی «قویاً منفی» است در مؤلفه اهمیت هر عامل برای تحقق راهبرد مورد نظر (B) که دامنه امتیازات آن از صفر به معنی «غیر مهم» تا ۱۰+ به معنی «خیلی مهم» است، محاسبه گردید. چنانچه جمع جبری C برابر با صفر یا عددی منفی شود مبین آن خواهد بود که راهبرد تحت بررسی از نظر اجرایی امکان‌پذیر نیست.

نتایج

پانزده لایه رقومی مشتمل بر منابع فیزیکی (ارتفاع از سطح دریا، شیب، جهات جغرافیایی، هیدرولوژی، خاک و زمین‌شناسی)، منابع زیستی (تیپ و تراکم پوشش گیاهی، مناطق زادآوری آهسو، تنوع اکوسیستم و زیستگاه‌های حساس منطقه) و منابع اقتصادی-اجتماعی شامل: سکونتگاه‌های انسانی، زمین‌های زیرکشت، امامزاده پیر خیر و جاده‌های دسترسی در مقیاس ۱:۵۰۰۰۰ تهیه شد. پس از تعیین وزن مولفه‌های مدل حفاظتی منطقه و تاثیر لایه‌های اطلاعاتی حرابیم، کار ادغام لایه‌های اطلاعاتی در قالب مدل خطی زیر طرح ریزی شد:

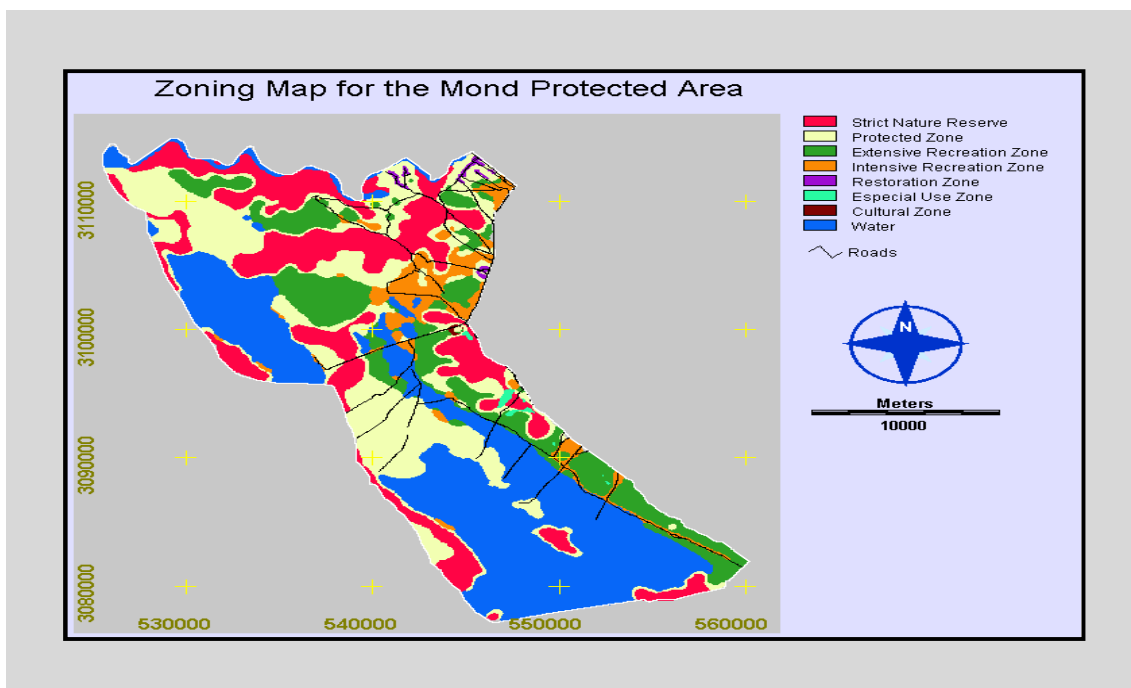
$$\text{CONSERVATION} = ((0.0499 * [\text{mond } 1]) + (0.0262 * [\text{coast } 1]) + (0.0556 * [\text{harra } 1]) + (0.0642 * [\text{plants } 1]) + (0.0209 * [\text{density } 1]) + (0.0903 * [\text{p_diversity}])) +$$

منظور شناسایی ویژگی‌های متقاضیان استفاده از امکانات تفرجگاهی مند پرسشنامه‌ای تحت عنوان پرسشنامه کلاوسون حد فاصل ماه‌های اسفند ۱۳۸۷ لغایت فروردین ۱۳۸۸ (زمان حداکثر تقاضای تفرجگاهی) به تعداد ۲۲۰ عدد تکمیل گردید. نتایج حاصل از اطلاعات پرسشنامه‌ها نشان می‌دهد ۶۴/۳۳ درصد از کل مراجعین به منطقه مند از مبدا شهرستان بوشهر به این منطقه عزیمت نموده‌اند. حدود ۷۷/۶۶ درصد از بازدیدکنندگان منطقه اذعان نموده‌اند که به منظور تفریح به این منطقه مراجعه کرده‌اند. ۸۷/۲۵ درصد از بازدیدکنندگان را مردان و مابقی را زنان تشکیل می‌دهند و حدود ۶۷/۲۵ درصد از بازدیدکنندگان دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. در حدود ۴۴/۸۶ درصد از بازدیدکنندگان تنها برای چند ساعت به منطقه مراجعه نموده و غالب بازدیدکنندگان کارمند بودند (۷۳/۷۷ درصد). بر اساس خود اظهاری مراجعین ۶۶/۶۷ درصد از بازدیدکنندگان درآمدی بین ۳۰۰۰۰۰۰ تا ۵۰۰۰۰۰۰ ریال در ماه داشتند. در همین حال

$$\begin{aligned}
 & (0/1449 * [habitate 1]) + (0/1897 * [a_diversity 1]) + \\
 & (0/0716 * [e_diversity]) + (0/2736 * [gazelle 1]) + \\
 & (0/0132 * [soil 1]) * ([farm 1] * [roads 1] * [villages 1]).
 \end{aligned}$$

در شکل ۲، پهنه‌های مناسب زون حفاظتی و تفرجگاهی منطقه حفاظت‌شده مند ارائه شده است. در حدود ۱۳/۴۵ درصد از عرصه تحت بررسی به منظور استقرار کاربری تفرج گسترده و ۱۰/۶۵ درصد از مساحت منطقه برای اجرای کاربری تفرج متمرکز مناسب است. قالب عرصه‌های مناسب جهت توسعه کاربری‌های تفرجگاهی در جهات شرق و جنوب شرقی منطقه مطالعاتی و در مجاورت با جاده بوشهر-دیر مهم‌ترین جاده دسترسی محدوده تحت بررسی و روستاهای درود احمد، گرخون، مل سوخته، زیدون، میناء و مغدان قرار دارد.

در ادامه ارزش‌گذاری اقتصادی مناطق مستعد توسعه گردشگری منطقه حفاظت‌شده مند به انجام رسید. به

شکل ۲- پهنه‌های مناسب زون حفاظتی و تفرجگاهی منطقه حفاظت‌شده مند

۷۳/۳۳ درصد از مراجعین اعلام آمادگی نمودند که در صورت تامین و تجهیز امکانات خدمات رسانی حاضر به پرداخت ورودیه جهت بازدید از امکانات گردشگری منطقه هستند. این گروه از افراد ورودیه مناسب جهت منطقه را به میزان ۵۰۰۰۰ ریال تا ۱۰۰۰۰۰ ریال به ازای هر خودروی ورودی به منطقه می‌دانند. هزینه دسترسی و اقامت ۶۷/۳۵ درصد از بازدید کنندگان منطقه بین ۳۰۰ تا ۵۰۰ هزار ریال به ازای هر نفر در روز پیش بینی شده است.

جهت تجزیه و تحلیل اقتصادی کاربری اکوتوریسم در محدوده مطالعاتی مدلی متشکل از ۲۱ متغیر پیش‌بینی شد تا از این طریق بتوان روابط بین داده‌های مآخوذه از پرسشنامه کلاوسون و مشاهدات محققین از محل مطالعه را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. جهت انجام تجزیه و تحلیل این مدل از روش حذف رو به عقب که در برگیرنده تمامی متغیرها می‌باشد استفاده گردید. پیش از به کارگیری روش حذف رو به عقب، ابتدا داده‌هایی که سبب بروز خطا در تجزیه و تحلیل می‌شدند (۸ داده مخدوش کننده) بر اساس نظر خبرگی حذف گردیدند. در این بین ضریب اطمینان (R) ۹۰ درصد در نظر گرفته شد. بر این اساس مدل انتخابی، روائی حدود ۹۰ درصد از داده‌ها را توجیه نمود. رابطه (۵) معادله رگرسیونی برآورد شده برای محدوده مطالعاتی ارائه شده است:

$$Y = 114/646V - 326/487C - 103/950P + 2484/639D$$

$$Y = \text{هزینه دسترسی برحسب تومان } (t = -17/965)$$

$$D = \text{فاصله برحسب کیلومتر } (t = 26/977)$$

$$P = \text{وسيله نقلیه عمومی } (t = -1/818)$$

$$V = \text{تعداد دفعات بازدید } (t = 2/765)$$

$$C = \text{میزان تحصیلات } (t = -2/473)$$

• محاسبه هزینه دسترسی با بعد مسافت

تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته با استفاده از نرم افزارهای SPSS ۱۵/۰ و Eviews نشان می‌دهد که مقدار ضریب همبستگی بین هزینه دسترسی بازدید کنندگان با بعد مسافت ۰/۹۱۶ است. این میزان بیان کننده رابطه خطی مستقیم بین دو پارامتر مورد بررسی است. بدین معنا که هر چه فاصله از منطقه تفرجگاهی بیشتر شود هزینه دسترسی بازدید کنندگان نیز افزایش می‌یابد. شکل (۳) خط رگرسیونی بین این دو متغیر را نمایش می‌دهد و معادله خط آن نیز در رابطه (۶) نمایش داده شده است. فاصله میان دو خط اطراف خط رگرسیون پیش بینی ضریب اطمینان ۹۰ درصد را تایید می‌کند. رابطه (۶):

$$Y = 2228/978X - 6608/20$$

$$Y = \text{هزینه دسترسی منطقه مند برحسب تومان } (t = -28/192)$$

$$X = \text{بعد مسافت برحسب کیلومتر } (t = 30/758)$$

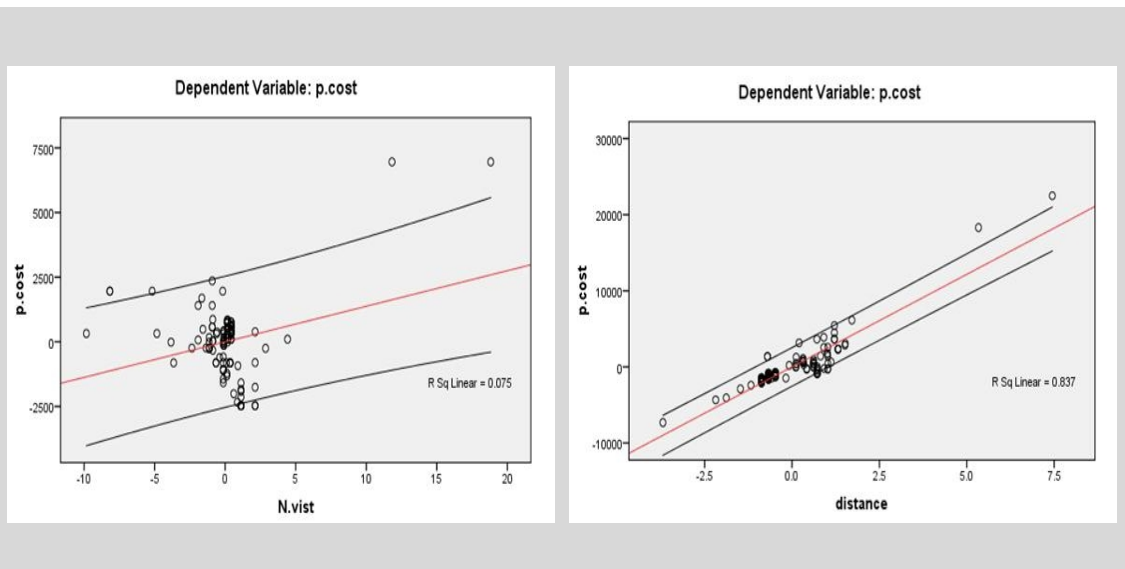
• محاسبه هزینه دسترسی با تعداد دفعات بازدید

بررسی نتایج حاصل از نرم افزارهای SPSS ۱۵/۰ و Eviews نشان می‌دهد که مقدار ضریب همبستگی ناشی از مولفه‌های هزینه دسترسی بازدید کنندگان با تعداد دفعات بازدید ۰/۵۱۹- است که بیان کننده رابطه خطی معکوس بین این عوامل می‌باشد. شکل شماره (۴) خط رگرسیونی بین این دو متغیر را نمایش می‌دهد. معادله خط آن نیز در رابطه شماره (۷) ارائه شده است. فاصله میان دو خط اطراف خط رگرسیون نیز فاصله اطمینان ۹۰ درصد را تصدیق می‌نماید. رابطه (۷):

$$Y = 28554/925 - 596/975X$$

$$Y = \text{هزینه دسترسی بازدید کنندگان منطقه مند برحسب تومان } (t = -7/656)$$

$$X = \text{تعداد بازدید کنندگان برحسب نفر } (t = 9/620)$$

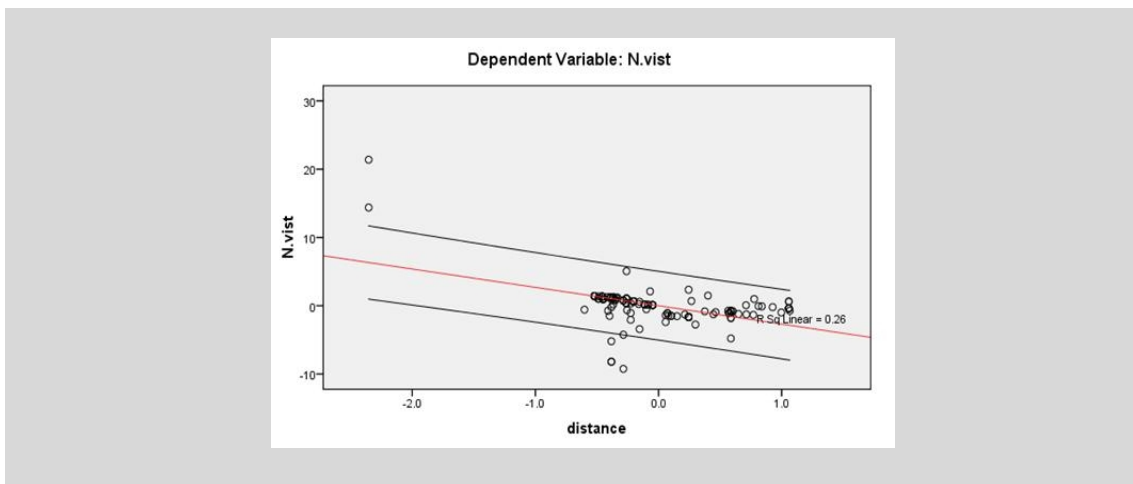

شکل ۴- معادله خط رگرسیونی بین هزینه دسترسی و تعداد دفعات بازدید

شکل ۳- معادله خط رگرسیونی بین هزینه دسترسی و بعد مسافت

افزایش فاصله از تفرجگاه تعداد دفعات بازدید کاهش می‌یابد. شکل (۵) خط رگرسیونی بین این دو متغیر را نمایش می‌دهد. معادله خط نیز در رابطه (۸) دیده می‌شود.
 $Y = ۸۵/۷۵۹ - ۱/۴۸۱ X$
 $Y =$ تعداد بازدیدکنندگان بر حسب نفر ($t = ۱۸/۴۲۶$)
 $X =$ فاصله از منطقه تفرجگاهی بر حسب کیلومتر ($t = -۱۰/۲۹۵$)

• محاسبه تعداد دفعات بازدید با بعد مسافت تجزیه و تحلیل صورت گرفته با استفاده از نرم‌افزار ۱۵/۰ SPSS و Eviews نشان می‌دهد که مقدار ضریب همبستگی بین تعداد دفعات بازدید با بعد مسافت $-۰/۶۲۷$ است. این مقدار نشان‌دهنده رابطه خطی معکوس بین تعداد دفعات بازدید با بعد مسافت است. بدین معنا که با

شکل ۵- معادله خط رگرسیونی بین تعداد بازدید و بعد مسافت منطقه مند

• محاسبه ارزش تفرجگاهی منطقه حفاظت شده مند از تحلیل اقتصادی مؤلفه‌های تفرجگاهی منطقه مند به ویژه بررسی رابطه بین متوسط هزینه دسترسی و تعداد دفعات بازدید نتیجه می‌شود که رفتار بازدیدکنندگان نسبت به تغییرات هزینه متفاوت است. به منظور بررسی این رابطه، ورودیه‌های فرضی مختلفی برای تفرجگاه‌های طبیعی و اماکن تاریخی-فرهنگی منطقه مورد مطالعه در نظر گرفته شد تا تعداد بازدیدکنندگان منطقه در قبال افزایش ورودیه‌های فرضی پیش‌بینی و تحلیل شوند. مقدار ورودیه‌های فرضی با توجه به میزان تمایل به پرداخت توسط بازدیدکنندگان تعیین و نتایج به دست آمده از طریق روش P.Test مشخص گردید. میزان ورودیه‌های فرضی ۵۰۰۰۰، ۱۰۰۰۰۰، ۱۵۰۰۰۰، ۲۰۰۰۰۰ و ۲۵۰۰۰۰ و ۳۰۰۰۰۰ و ۳۵۰۰۰۰ و ۴۰۰۰۰۰ ریال در نظر گرفته شد تا رفتار بازدیدکنندگان در قبال افزایش ورودیه به دقت مورد مطالعه قرار گیرد. برای ترسیم منحنی تقاضای منطقه مند میزان ورودیه‌های فرضی به متوسط هزینه دسترسی اضافه شد. در شکل (۶) منحنی تقاضای مند نمایش داده شده است.

منحنی تقاضای تفرجگاهی منطقه حفاظت شده مند بیانگر این اصل مهم است که هرگاه هزینه‌های جانبی

افزایش پیدا کند، پیش‌بینی می‌شود شمار بازدیدکنندگان کاهش یافته و در نهایت به نقطه‌ای می‌رسد که تمایل به استفاده از تفرجگاه وجود نخواهد داشت. با محاسبه سطح زیر منحنی تقاضای منطقه می‌توان ارزش تفرجگاهی عرصه تحت بررسی را به شکل ماهانه محاسبه کرد. در رابطه (۹) مدل محاسبه سطح زیر منحنی تقاضای تفرجگاهی نشان داده شده است.

$$VR = \sum_{z=i}^n N \cdot AP \quad \text{رابطه (۹):}$$

VR = ارزش تفرجی تفرجگاه

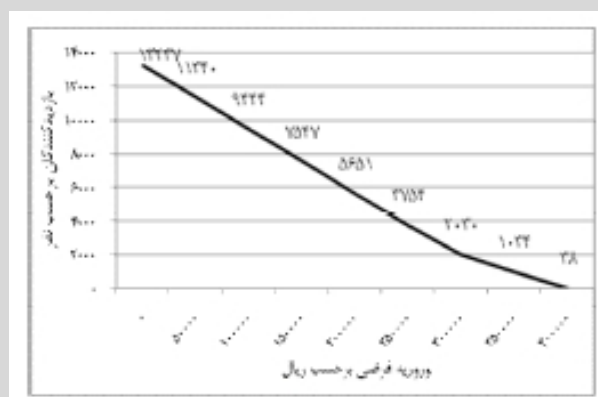
N= تعداد بازدیدکنندگان

AP= قیمت ورودیه‌های فرضی

n= تعداد ورودیه‌های در نظر گرفته شده

$$VR = (0 \times 13237) + (50000 \times 11340) + (100000 \times 9444) + (150000 \times 7545) + (200000 \times 5651) + (250000 \times 3754) + (300000 \times 2030) + (350000 \times 1022) + (400000 \times 28) = 5698250 \text{ و } 250000 \times 1034$$

همان‌طور که ملاحظه می‌شود ارزش تفرجگاهی منطقه مند در زمان مطالعه ۵۶۹۸۲۵۰ و ۲۵۰۰۰۰ ریال در ماه پیش‌بینی می‌گردد.

شکل ۶- منحنی تقاضای تفرجگاهی منطقه حفاظت شده مند

در ادامه این مطالعه به منظور ارائه برنامه مدیریت راهبردی توسعه اکوتوریسم منطقه مند از روش برنامه‌ریزی راهبردی فریمن بهره گرفته شد. بدین جهت در وهله نخست فهرستی از عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) توسط کارگروهی ۲۲ نفره از خبرگان واجد مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر و یا افراد دارای حداقل ۱۰ سال سابقه فعالیت در منطقه مورد مطالعه در اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۸ تنظیم گردید. حاصل عملکرد این کارگروه که به عنوان گروه خبره یا گروه دلفی شناخته می‌شوند پیش‌بینی چهار قوت و شش ضعف درون ساختاری و فهرست چهار فرصت و هفت تهدید به مثابه عوامل خارجی در زمینه برنامه‌ریزی اکوتوریسم محدوده تحت بررسی در زمان مطالعه بود. در گام بعد جداول ارزشیابی عوامل داخلی و خارجی تشکیل و کار نمره دهی و وزن دهی به فاکتورهای داخلی و خارجی انجام پذیرفت. در اشکال شماره ۷ و ۸ نتایج ارزشیابی عوامل داخلی و خارجی ارائه شده است. هم‌چنان که در شکل شماره ۷ ملاحظه می‌شود چشم اندازهای طبیعی منطقه با وزن ۰/۱۸ به عنوان مهم‌ترین قوت، کمبود امکانات زیربنایی جهت توسعه گردشگری طبیعت در منطقه (جاده دسترسی، اقامتگاه‌ها و...) و تبلیغات نامناسب جهت معرفی جاذبه‌های گردشگری طبیعت منطقه در داخل و خارج از کشور با ضریب ۰/۱۲ به عنوان مهم‌ترین ضعف، ترویج فرهنگ بومی و گسترش صنایع محلی در طرح‌های در دست اجرا در منطقه با وزن ۰/۱۲ به‌عنوان بارزترین فرصت و بهره‌برداری از مخازن گاز پارس شمالی، فردوس و گلشن و آلودگی‌های

محیط‌زیستی ناشی از این مخازن با وزن ۰/۱۶ به عنوان مهم‌ترین تهدید خارجی به مثابه یک عامل بازدارنده توسعه گردشگری منطقه به شمار می‌رود. بر اساس الگوی روش برنامه‌ریزی فریمن به هریک از عوامل داخلی و خارجی همانند آن‌چه در ستون سوم اشکال ۷ و ۸ ملاحظه می‌شود امتیازاتی در دامنه اعداد طبیعی یک تا پنج داده شد. در ستون چهارم حاصل ضرب بین وزن در امتیاز هر عامل محاسبه گردید. همان‌طور که در جدول ارزشیابی عوامل داخلی ملاحظه می‌شود حاصل جمع امتیاز وزنی این عوامل ۲/۵۲ می‌باشد. این عدد مبین آن است که با عنایت به بزرگتر بودن عدد حاصله نسبت به عدد مبنایی ۲/۵ در الگوی روش نشانگر آن است که در مجموع شرایط قوت‌های منطقه از شرایط بهتری نسبت به ضعف‌های پیش‌بینی شده برخوردار است. در مورد عوامل خارجی در جدول EFE دستیابی به نمره ۲/۰۹ در حاصل جمع امتیاز وزنی نشان‌دهنده تفوق نسبی تهدیدات پیش‌بینی شده در قیاس با فرصت‌های خارجی است.

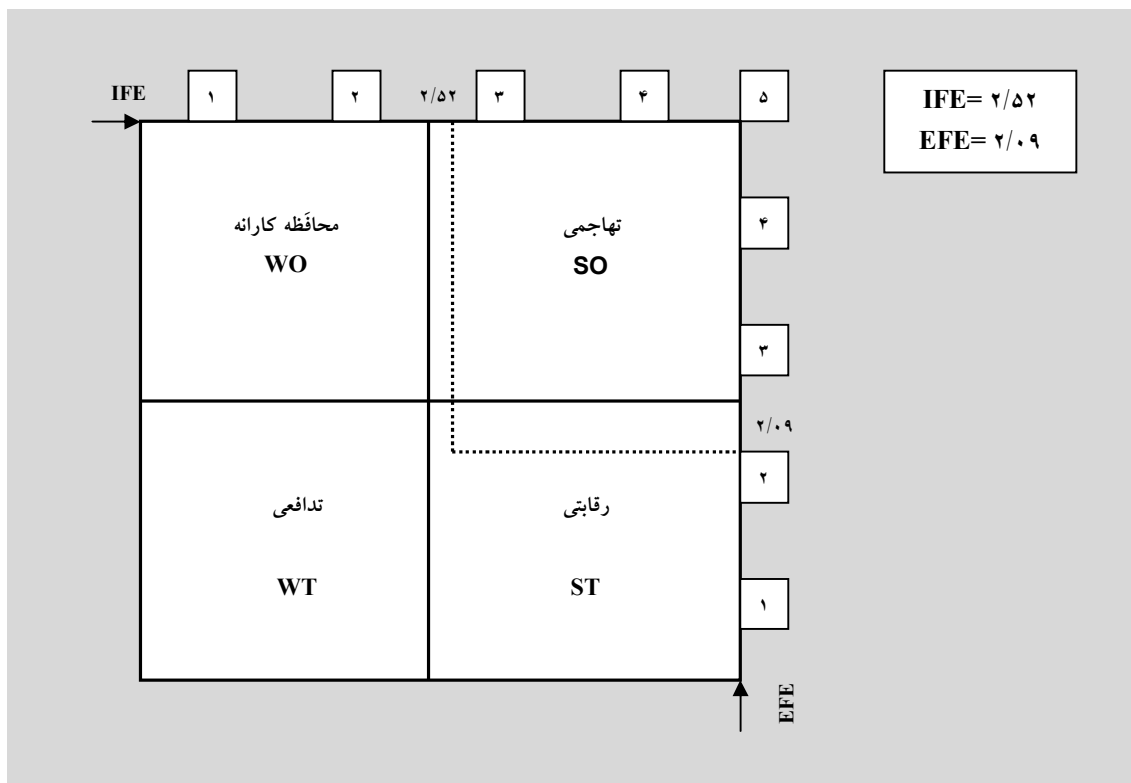
همان‌طور که در شکل ۹ ملاحظه می‌شود اعداد حاصل از مجموع امتیاز وزنی جداول ارزشیابی عوامل داخلی و خارجی در زمان برنامه‌ریزی، منطقه را در محیط رقابتی قرار داده است. در این شکل نمره حاصل از عوامل داخلی بر محور افقی (محور X) و حاصل جمع امتیازات عوامل خارجی بر محور عمودی (محور Y) قرار می‌گیرد. استقرار وضعیت راهبردی منطقه مطالعاتی در محیط رقابتی مبین آن است که پتانسیل‌های داخلی منطقه به منظور تقابل با تهدیدات خارجی سیر نزولی یافته یا مغفول مانده اند. از این‌رو در هنگام برنامه‌ریزی، استخراج راهبردهای مبتنی بر محیط رقابتی در اولویت قرار دارند.

شکل ۷- جدول ارزشیابی عوامل داخلی (IFE)

ردیف	عوامل داخلی	وزن	امتیاز	امتیاز وزنی
قوت ها				
۱	S1- چشم اندازهای طبیعی منطقه	۰/۱۸	۴	۰/۷۲
۲	S2- همکاری های بین المللی جهت حفاظت از منطقه	۰/۰۵	۳	۰/۱۵
۳	S3- زیستگاه های بکر و وجود گونه های گیاهی و جانوری حفاظت شده (همچون: جنگل های مانگرو و مرجان های دریایی)	۰/۱۴	۴	۰/۵۶
۴	S4- قوانین الزام آور جهت اجرای مطالعات ارزیابی اثرات توسعه بر محیط زیست (EIA)	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
ضعف ها				
۱	W1- عدم رعایت حریم دریا و مناطق حفاظت شده و اجرای پروژه های عمرانی و صنعتی در مجاورت منطقه (به ویژه اجرای پروژه های نفت و گاز)	۰/۱۱	۱	۰/۱۱
۲	W2- کمبود محیط بان در منطقه حفاظت شده مند	۰/۰۹	۱	۰/۰۹
۳	W3- کمبود امکانات و تجهیزات حفاظتی در منطقه	۰/۰۶	۲	۰/۱۲
۴	W4- عدم آشنایی جوامع محلی به ارزش های اکولوژیکی و اقتصادی منطقه	۰/۱۰	۲	۰/۲۰
۵	W5- کمبود امکانات زیربنایی جهت توسعه گردشگری طبیعت در منطقه (جاده دسترسی، اقامتگاه ها و...)	۰/۱۲	۲	۰/۲۴
۶	W6- تبلیغات نامناسب جهت معرفی جاذبه های گردشگری طبیعت منطقه در داخل و خارج از کشور	۰/۱۲	۲	۰/۲۴
	جمع	۱	-	۲/۵۲

شکل ۸- جدول ارزشیابی عوامل خارجی (EFE)

ردیف	عوامل خارجی	وزن	امتیاز	امتیاز وزنی
فرصت ها				
۱	O1- جلب کمک های ملی و بین المللی جهت تجهیز و حفاظت از منطقه	۰/۱۱	۳	۰/۳۳
۲	O2- ترویج فرهنگ بومی و گسترش صنایع محلی در طرح های در دست اجرا در منطقه	۰/۱۲	۳	۰/۳۶
۳	O3- وجود اسکله های صیادی خورخان و مل گنزه در مجاورت عرصه های مستعد تفرج	۰/۱۱	۴	۰/۴۴
۴	O4- ایجاد امکانات لازم جهت محدود کردن دسترسی به مناطق حساس	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
تهدیدات				
۱	T1- بهره برداری از مخازن گاز پارس شمالی، فردوس و گلشن و آلودگی های محیط زیستی ناشی از این مخازن	۰/۱۶	۱	۰/۱۶
۲	T2- وجود شکارچیان و صیادان غیر مجاز در منطقه	۰/۱۵	۱	۰/۱۵
۳	T3- طغیان رودخانه مند، وقوع سیلاب های فصلی و آبگرفتگی در منطقه	۰/۰۷	۲	۰/۱۴
۴	T4- عدم استقرار نظام مدیریت یکپارچه سواحل (ICZM) در منطقه	۰/۰۸	۲	۰/۱۶
۵	T5- وجود تعارضات قانونی بین سازمان ها و بهره برداری غیر مجاز از منابع منطقه	۰/۰۹	۱	۰/۰۹
۶	T6- برگزاری رزمایش های نظامی در منطقه	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
۷	T7- فرسایش بالا در منطقه	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
	جمع	۱	-	۲/۰۹

شکل ۹- وضعیت کنونی مدیریت اکوتوریسم منطقه حفاظت شده مند در ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی SWOT

داخلی و خارجی محیط تحت بررسی بر راهبردهای محیط منتخب (رقابتی) محاسبه شود. بدین منظور ضمن فهرست کردن تمامی عوامل داخلی و خارجی کوشش گردید اثر تقویت کننده یا بازدارنده هر عامل تحت عنوان نمره جذب (که در شکل شماره ۱۱ با حروف AS مشخص شده است) در انتخاب راهبرد اجرایی مد نظر قرار گیرد. میزان این تاثیرات با نمرات طبیعی ۱ تا ۴ امتیازدهی شد. با ضرب امتیازات نمره جذب (AS) در وزن هر عامل (برگرفته شده از جداول IFE و EFE)، نمره جذابیت کل یا TAS محاسبه گردید. در ادامه از جمع نمرات جذابیت کل هر راهبرد اولویت اجرای هر استراتژی از منظر عوامل داخلی و خارجی تعیین گردید.

به منظور تدوین راهبردهای قابل اجرا در محیط رقابتی، در مرحله تلفیق تلاش شد با بهره‌گیری از عوامل داخلی و خارجی فهرست شده در جداول IFE و EFE، راهبردهایی عملیاتی توسط تیم تحلیل کننده اندیشیده شود. بر این اساس هشت استراتژی تهاجمی، هفت راهبرد رقابتی، یازده راهبرد عملیاتی محافظه کارانه و پنج راهبرد تدافعی اندیشیده شد (شکل ۱۰). با عنایت به اولویت راهبردهای رقابتی (محیط ST)، تلاش گردید در مرحله پایانی به منظور تحلیل نتایج در جدول برنامه‌ریزی کمی راهبردی موسوم به جدول QSPM از راهبردهای هفت گانه محیط رقابتی استفاده شود.

همان‌طور که در شکل ۱۱ ملاحظه می‌شود در جدول برنامه‌ریزی کمی راهبردی تلاش شد تأثیر سایر عوامل

ادامه شکل ۱۰

فرصت ها (O)	راهبردهای تهاجمی (SO)	راهبردهای محافظه کارانه (WO)
	<p>۷- استفاده از امکانات و تجربیات سازمان‌های بین‌المللی در طبقه بندی مناطق خشکی - دریایی (SO7).</p> <p>۸- بهره‌گیری موثرتر از گزارشات EIA در جهت شناسایی و طبقه بندی مناطق حساس ساحلی و ارائه آموزش‌های محیط زیستی به جوامع محلی و صاحبان صنایع (SO8).</p>	<p>۸- استفاده از جرایم محیط زیستی جهت تامین بودجه مورد نیاز حفاظت از محیط زیست منطقه (WO8).</p> <p>۹- اعمال نظارت صحیح بر اجرای آئین نامه‌های رعایت از جرایم‌های محیط زیستی (WO9).</p> <p>۱۰- بازنگری مجدد در برنامه‌های حفاظتی به منظور طبقه بندی مجدد مناطق حساس زیستگاهی منطقه (WO10).</p> <p>۱۱- تامین بودجه مورد نیاز حفاظت از محیط زیست از طریق درآمدهای گردشگری طبیعت منطقه (WO11).</p>
تهدیدات (T)	راهبردهای رقابتی (ST)	راهبردهای تدافعی (WT)
<p>T₁ - بهره برداری از مخازن گاز پارس شمالی، فردوس و گلشن و آلودگی‌های محیط زیستی ناشی از این مخازن</p> <p>T₂ - وجود شکارچیان و صیادان غیر مجاز در منطقه</p> <p>T₃ - طغیان رودخانه مند، وقوع سیلاب‌های فصلی و آبگرفتگی در منطقه</p> <p>T₄ - عدم استقرار نظام مدیریت یکپارچه سواحل (ICZM) در منطقه</p> <p>T₅ - وجود تعارضات قانونی بین سازمان‌ها و بهره برداری غیر مجاز از منابع منطقه</p> <p>T₆ - برگزاری رزمایش‌های نظامی در منطقه</p> <p>T₇ - فرسایش بالا در منطقه</p>	<p>۱- جلب سرمایه گذاری بخش خصوصی از طریق ارائه تسهیلات بانکی با دوره بازگشت طولانی مدت و واگذاری انفال در قالب اسناد نود و نه ساله (ST1).</p> <p>۲- تلاش در جهت اعتلای امنیت، تنویر افکار عمومی و معرفی جاذبه‌های گردشگری منطقه در ابعاد ملی و بین‌المللی (ST2).</p> <p>۳- تدوین برنامه جامع مدیریت توسعه اکوتوریسم منطقه مطالعاتی به شکل قابل اجرا به منظور بهره‌گیری متناسب از منابع طبیعی و فرهنگی منطقه با کمترین آثار تخریبی (ST3).</p> <p>۴- ایجاد فرصت‌های جدید شغلی بر مبنای پتانسیل‌های طبیعی و فرهنگ غنی بومیان منطقه با هدف حمایت از صنایع دستی، صیانت از هویت فرهنگی و پیش‌گیری از مهاجرت افراد محلی به خارج از منطقه مند (ST4).</p> <p>۵- اعمال دقیق قوانین محیط زیستی به منظور برخورد با مراکز تولید آلودگی (ST5).</p> <p>۶- توانمندسازی جوامع به منظور حفاظت پایدار از تنوع زیستی و چشم‌اندازهای طبیعی (ST6).</p> <p>۷- تهیه بانک اطلاعات از میزان و نوع آلاینده‌ها به منظور ارائه روش‌های علمی - عملی جهت کاهش اثرات محیط زیستی آنها (ST7).</p>	<p>۱- هماهنگی ارگان‌های ذیربط جهت ساماندهی وضعیت گردشگری منطقه (WT1).</p> <p>۲- پیش‌بینی طرح‌های کارآفرین در منطقه با توجه به ساختارهای طبیعی و فرهنگی منطقه به منظور جلب سرمایه گذاری دولتی و بخش خصوصی (WT2).</p> <p>۳- لحاظ نمودن اولویت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بخش مند در طرح‌های کالبدی و جامع (WT3).</p> <p>۴- تدوین برنامه‌های راهبردی محیط زیستی به منظور کنترل تراکم جمعیتی، انتشار آلاینده‌ها و تغییر کاربری اراضی (WT4).</p> <p>۵- تدوین برنامه‌های بلندمدت پایش برای شناخت منابع آلاینده محیط زیستی منطقه (WT5).</p>

شکل ۱۱- برنامه ریزی کمی راهبردی (QSPM) منطقه حفاظت شده مند

راهبرد ST7		راهبرد ST6		راهبرد ST5		راهبرد ST4		راهبرد ST3		راهبرد ST2		راهبرد ST1		وزن	عوامل داخلی و خارجی
TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS		
۰/۱۸	۱	۰/۷۲	۴	۰/۱۸	۱	۰/۷۲	۴	۰/۷۲	۴	۰/۳۶	۲	۰/۵۴	۳	۰/۱۸	S1
۰/۱۵	۳	۰/۱۵	۳	۰/۱۵	۳	۰/۱۵	۳	۰/۱۵	۳	۰/۱۰	۲	۰/۲۰	۴	۰/۰۵	S2
۰/۱۴	۱	۰/۴۲	۳	۰/۱۴	۱	۰/۴۲	۳	۰/۴۲	۳	۰/۲۸	۲	۰/۴۲	۳	۰/۱۴	S3
۰/۰۹	۳	۰/۰۹	۳	۰/۱۲	۴	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	S4
۰/۱۱	۱	۰/۲۲	۲	۰/۱۱	۱	۰/۲۲	۲	۰/۲۲	۲	۰/۱۱	۱	۰/۱۱	۱	۰/۱۱	W1
۰/۰۹	۱	۰/۰۹	۱	۰/۰۹	۱	۰/۲۷	۳	۰/۰۹	۱	۰/۰۹	۱	۰/۰۹	۱	۰/۰۹	W2
۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۱۲	۲	۰/۰۶	۱	۰/۱۲	۲	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	W3
۰/۱۰	۱	۰/۱۰	۱	۰/۱۰	۱	۰/۲۰	۲	۰/۲۰	۲	۰/۳۰	۳	۰/۲۰	۲	۰/۱۰	W4
۰/۱۲	۱	۰/۲۴	۲	۰/۲۴	۲	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱	۰/۲۴	۲	۰/۲۴	۲	۰/۱۲	W5
۰/۱۲	۱	۰/۲۴	۲	۰/۲۴	۲	۰/۲۴	۲	۰/۲۴	۲	۰/۳۶	۳	۰/۲۴	۲	۰/۱۲	W6
۰/۴۴	۴	۰/۲۴	۴	۰/۴۴	۴	۰/۳۳	۳	۰/۳۳	۳	۰/۳۳	۳	۰/۲۴	۴	۰/۱۱	O1
۰/۲۴	۲	۰/۴۸	۴	۰/۳۶	۳	۰/۳۶	۳	۰/۳۶	۳	۰/۴۸	۴	۰/۳۶	۳	۰/۱۲	O2
۰/۱۱	۱	۰/۱۱	۱	۰/۲۲	۲	۰/۴۴	۴	۰/۲۲	۲	۰/۱۱	۱	۰/۴۴	۴	۰/۱۱	O3
۰/۱۲	۳	۰/۰۸	۲	۰/۱۲	۳	۰/۰۸	۲	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱	۰/۱۲	۳	۰/۰۴	O4
۰/۱۶	۱	۰/۱۶	۱	۰/۱۶	۱	۰/۴۸	۳	۰/۱۶	۱	۰/۱۶	۱	۰/۳۲	۲	۰/۱۶	T1
۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	T2
۰/۱۴	۲	۰/۱۴	۲	۰/۱۴	۲	۰/۰۷	۱	۰/۱۴	۲	۰/۱۴	۲	۰/۱۴	۲	۰/۰۷	T3
۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۲	۰/۰۸	۱	۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۲	۰/۰۸	T4
۰/۱۸	۲	۰/۱۸	۲	۰/۰۹	۱	۰/۱۸	۲	۰/۰۹	۱	۰/۱۸	۲	۰/۱۸	۲	۰/۰۹	T5
۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	T6
۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	T7
۲/۹۶	-	۴/۱۲	-	۳/۲۷	-	۴/۸۷	-	۳/۹۹	-	۳/۵۴	-	۴/۵۷	-	۲	جمع

در ادامه جدول پایانی روش برنامه‌ریزی راهبردی فریمن (شکل ۱۲) به منظور تعیین اثرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی بر راهبردهای محیط منتخب (محیط رقابتی) تنظیم گردید. بدین منظور پس از

حذف راهبرد هفتم محیط رقابتی (ST7) که در جدول برنامه‌ریزی کمی راهبردی واجد کم‌ترین امتیاز ماخوذه بود. شش راهبرد پیشنهادی دیگر بر اساس حاصلضرب دو مؤلفه اثر عوامل محیطی بر استراتژی مورد نظر و اهمیت هر عامل برای تحقق راهبرد مورد نظر رتبه بندی گردید.

شکل ۱۲- جدول نهائی تعیین اولویت اجرای برنامه های منتخب راهبردی فریمن

راهبردها						تأثیر عوامل محیطی بر راهبردهای برتر						
ST6		ST5		ST4			ST3		ST2		ST1	
A	B	A	B	A	B		A	B	A	B	A	B
C		C		C			C		C		C	
۳	+۴	۷	+۱	۶	+۳	۷	+۱	۵	+۲	۷	+۱	اقتصادی
+۱۲		+۷		+۱۸		+۷		+۱۰		+۷		
۳	+۳	۶	+۲	۷	+۴	۶	+۴	۷	+۳	۶	+۴	اکولوژیکی
+۹		+۱۲		+۲۸		+۲۴		+۲۱		+۲۴		
۲	۰	۴	+۴	۶	+۲	۵	+۲	۵	+۴	۸	+۴	فرهنگی
۰		+۱۶		+۱۲		+۱۰		+۲۰		+۳۲		
۵	+۴	۷	+۳	۶	+۲	۷	+۱	+۵	+۲	۷	+۲	اجتماعی
+۲۰		+۲۱		+۱۲		+۷		+۱۰		+۱۴		
+۴۱		+۵۶		+۷۰		+۴۸		+۶۱		+۷۷		جمع کل
۶		۴		۲		۵		۳		۱		اولویت اجرای راهبرد

بحث

کارشناسان محیط‌زیست اکوتوریسم پایدار را کاربری سازگار با طبیعت می‌شناسند چرا که برنامه‌های اکوتوریسم طرح‌ریزی شده در راستای اصول بوم شناختی قادر است ضمن بهره برداری متناسب از طبیعت با اعتلای آگاهی‌های عمومی نسبت به ارزش‌های اکولوژیکی منابع طبیعی و میراث فرهنگی بر صیانت

بایسته از این مواهب نیز تاثیرگذار باشد. همان‌طور که در بخش‌های پیشین نیز اشاره شد، این مطالعه با هدف تعیین ارزش‌های اقتصادی منابع تفرجگاهی منطقه حفاظت‌شده مند به منظور ارائه بهترین راهبردهای مدیریتی مبتنی بر عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) مبتنی بر روش برنامه‌ریزی

راهبردی فریمن به انجام رسید. در این بین ملحوظ داشتن تجارب و توانمندی‌های افراد و سازمان‌های مرتبط برای تصمیم‌گیری و ارائه راهبردهای توسعه اکوتوریسم منطقه‌مند نظر قرار گرفت. از سویی دیگر با توزیع پرسشنامه‌های موسوم به پرسشنامه کلاوسون بین مراجعین منطقه مند در زمان حداکثر تقاضا تلاش گردید وضعیت حال حاضر و نیز درخواست‌های متقاضیان در تصمیم‌سازی‌ها مورد توجه قرار گیرد. از مهم‌ترین اقدامات انجام پذیرفته در این مطالعه سنجش پتانسیل و توان بالقوه اقتصادی بخش مند بود. با توجه به محدودیت‌های زیستی منطقه و نیز انزوای اقتصادی- اجتماعی محدوده مطالعاتی در حال حاضر هیچ کدام از منابع طبیعی منطقه از منظر توان زیستی در شرایط ایده آل برای توسعه گردشگری طبیعت قرار ندارد. مهم‌ترین نتایج حاصل از ارزش‌گذاری اقتصادی منابع تفرجگاهی بخش مند بوشهر عبارتند از:

- ✓ بین تعداد بازدیدکنندگان از منطقه با سن افراد ارتباط منفی خیلی ضعیفی وجود دارد ($R = -0/186$),
- ✓ بین تحصیلات افراد و تعداد بازدیدکنندگان از منطقه ارتباط منفی ضعیفی وجود دارد ($R = -0/202$),
- ✓ بین میزان استفاده افراد از منطقه با تعیین ورودیه ارتباطی وجود ندارد ($R = -0/011$),
- ✓ بین فاصله محل سکونت افراد و هزینه متحمل برای سفر به منطقه ارتباط مستقیم بسیار قوی وجود دارد ($R = 0/937$),
- ✓ بین درآمد بازدیدکنندگان و میزان استفاده آن‌ها از منطقه ارتباط معکوس ضعیفی وجود دارد ($R = -0/263$) و
- ✓ نتایج حاصل از تکمیل پرسشنامه‌ها نشان می‌دهد که تعیین ورودیه‌ای به میزان ۵۰۰۰۰ ریال به ازای هر خودرو و ورودی مناسب‌ترین میزان ورودیه برای بازدید از عرصه‌های بکر طبیعی بخش مند می‌باشد.

ماتریس فریمن بر اساس اولویت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی منطقه مورد مطالعه تکمیل و پس از بارگذاری هریک از گزینه‌های توسعه، سه راهبرد "جلب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از طریق ارائه تسهیلات بانکی با دوره بازگشت طولانی مدت و واگذاری انفال در قالب اسناد نود و نه ساله" با امتیاز ماخوذه ۷۷+، "ایجاد فرصت‌های جدید شغلی بر مبنای پتانسیل‌های طبیعی و فرهنگ غنی بومیان منطقه با هدف حمایت از صنایع دستی، صیانت از هویت فرهنگی و پیش‌گیری از مهاجرت افراد محلی به خارج از منطقه مند" با امتیاز ۷۰+ و "تلاش در جهت اعتلای امنیت، تنویر افکار عمومی و معرفی جاذبه‌های گردشگری منطقه در ابعاد ملی و بین‌المللی" با امتیاز ۶۱+ به ترتیب به عنوان مهم‌ترین راهبردهای توسعه اکوتوریسم در منطقه مند پیشنهاد گردید. پس از اجرای تکنیک فریمن و تدوین و تعیین اولویت استراتژی‌های عملیاتی که پیش‌تر تشریح گردید، پیشنهادات ذیل جهت تصمیم‌گیرندگان توسعه صنعت اکوتوریسم ارائه می‌شود:

- توصیه می‌گردد پیش از اقدام به اجرای هر طرح گردشگری، این مهم همراه با تعیین ظرفیت برد توان‌های بالقوه محیطی به انجام رسد. چه، مهم‌ترین مسئله در هر طرح توسعه، پایداری و صیانت از منابع زیستی آن می‌باشد.

- تبدیل تهدیدات به فرصت‌ها و نیز بهره‌گیری از قوت‌ها و فرصت‌ها برای فائق آمدن بر تنگناها و تهدیدات از اصول اولیه مدیریت راهبردی است. با عنایت به اینکه از جمله موانع توسعه گردشگری در کشورمان مسایل فرهنگی عنوان می‌شود، معرفی بایسته فرهنگ بومی مناطق گردشگری به مراجعین می‌تواند فرصت تجربه نمودن این فرهنگ و نیز زندگی در این محیط‌ها را فرا روی گردشگران منطقه قرار دهد. ساماندهی روستاهای

پیرامونی منطقه حفاظت شده مند و توسعه فعالیت‌های مبتنی بر اکوتوریسم به داخل این سکونتگاه‌ها در صورت یک تمهید عالمانه می‌تواند ضمن کاهش هزینه‌ها باعث بهبود شرایط معیشتی بومیان منطقه گردیده در عین حال در اشاعه فرهنگ غنی بومی نیز موثر باشد.

منطقه، مشخص نمودن زون‌های حفاظتی، زمان‌بندی لازم جهت انجام شکار و افزایش نیروهای محیط‌بانی و حفاظتی در منطقه می‌تواند تأثیرات مثبتی در کنترل افزایش جرائم شکارچیان غیرمجاز داشته باشد.

پی‌نوشت

- 1) World Tourism Organization (WTO)
- 2) Freeman
- 3) Travel Cost Method (TCM)
- 4) Contingent Valuation Method (CVM)
- 5) Multi Criteria Evaluation (MCE)
- 6) International Union for Conservation of Nature & Natural Resources
- 7) Weighted Linear Combination (WLC)
- 8) Constraint
- 9) Analytical Hierarchy Process (AHP)
- 10) Simple Random Sampling
- 11) Cochran (1997)
- 12) Delphi Method
- 13) Internal Factor Evaluation (IFE)
- 14) External Factor Evaluation (EFE)
- 15) Input stage
- 16) Quantitative Strategic Planning Matrix (QSPM)
- 17) Attractive Scores (AS)
- 18) Total Attractive Scores (TAS)

- توجه به امر بازاریابی در توسعه اکوتوریسم حوزه‌های داخلی و خارجی مسأله‌ای مهم و راهگشا است این مهم نیازمند هماهنگی و همکاری نهادها و تشکیلات مختلف دارد. با توجه به کاربرد تبلیغات اینترنتی در جهان امروز، پیشنهاد می‌شود یک سایت تخصصی برای معرفی جاذبه‌های گردشگری بخش مند به زبان‌های زنده دنیا راه اندازی گردد.

- لزوم تحقیقات در امر گردشگری طبیعت: هدف از این امر تکمیل سامانه مدیریت اطلاعات به منظور نظارت بر عملکرد بخش‌ها، بررسی و بازرسی حوزه‌ها و مناطق گردشگری طبیعت و بهره‌گیری از نتایج این تحقیقات برای حمایت از بخش‌های عملیاتی نظیر بازاریابی، توسعه منابع انسانی و اطلاع‌رسانی همگانی است.

- نظارت بر آثار زیانبار محیط‌زیستی توسعه صنایع نفت و گاز در محدوده پیرامونی منطقه و فراهم آوردن شرایط لازم برای ارائه گزارش‌های دوره‌ای بررسی اثرات توسعه بر منطقه حفاظت شده مند.

- به منظور کنترل ریسک حضور شکارچیان غیرمجاز در منطقه باید از گزینه‌های جبرانی استفاده گردد.

- با توجه به غنای گونه‌های گیاهی و جانوری در منطقه، به خصوص وجود گونه‌های متنوع پرندگان و پستانداران در منطقه برنامه‌های اولویت دار حفاظت از جمله موضوعات مهم در منطقه است. بدین ترتیب با توجه با استفاده از گزینه‌های جبرانی، هم‌چون تدوین برنامه‌هایی مانند تعیین هرم سنی بلوغ پستانداران در

- Mehrabian, A. (2005). Tourism industry, problems and solutions. Iran. Tehran: Kongereh Publication.
- Mojabi, S. (2005). Economical valuation of Pardisan and Lavizan forest park. M.S. Faculty of Environment and Energy. Tehran Sciences and Research branch. Islamic Azad University.
- Saudi shahabi, S. (2005). Assigning outdoor recreation value of Anzali wetland by Travel Cost Method (T.C.M) and estimation it's tourism carrying capacity. M.S. Faculty of Environment and Energy. Tehran Sciences and Research branch. Islamic Azad University.
- Shadmanlahiji, F. (2005). Economical outdoor recreation valuation of Amircalayeh wetland. M.S. Faculty of Environment and Energy. Tehran Sciences and Research branch. Islamic Azad University.
- Shrestha, K. and J. Coble (2007). Valuing Nature-based Recreation in Public Natural areas of the Apalachicola River region Florida. *Journal of Environmental Management*, 85: 977-985.
- Yaghmaiyan, M. (2003). Tourism in Iran. Iran. Tehran: Publication of cultural heritage research centre.
- Zandersen M. and F.S. Jensen (2005). Benefit Transfer Over time of Ecosystem Values: The Case of Forest Recreation, Paper Presented at the Association, 27 (27): 45-53.
- Asheim, B. (2000). Green National Accounting: Why and How? *Environment and Development. Journal of Economics*, 36: 25-48.
- Chen, W. and Y. Hong (2004). Recreation demand and Economic value: An application of Travel Cost Method for Xiamen Island. *China Economic Review*, 88: 398-406.
- Chin C. and M.C. Thomson (2002). Economic Evaluation of Recreation Benefits at Fushan Botanical Garden. *Tourism Management Journal*, 40: 375-385.
- Fleming, C.M. and C. Averil (2008). The Recreational value of Lake McKenzie, Fraser Island: An application of the Travel Cost Method. *Tourism Management Journal*, 41: 113-121.
- Johansen, M. and J.B. Williams (2008). Designing of Strategic Planning for Ecotourism Development in Table Mountain National Park by Using of Freeman Method. *Journal of Environmental Management*, 42 (1): 23- 34.
- Latifi osquie, N. (2006). Economical outdoor recreation valuation of Tabriz's Aunebn Ali forest park. M.S. Faculty of Environment and Energy. Tehran Sciences and Research branch. Islamic Azad University.
- Lauros, P. (1999). *Encyclopedia of Science*. Germany: Gotenborgen Press.
- Booshehr province environmental protection administration (2004). Statement of Mond protected area. Mahmoodi raad, M. Department of the Environment.

